

KDO NAS JE STRAŠIL V ŠESTDESETIH?

Petdeseta so horror formirala in ga zazibala v šestdeseta, kjer je ta žanr zorel in se razlezel prek vseh okvirov, tudi tistih, ki so mu jih prerokovali in začrtali največji optimisti in entuziasti. Šestdeseta so bila nedvomno obdobje in pravi čas za žanrski razvoj morbidnih vizij, ki so temeljile na štirih dejstvih:

— vztrajnost in razmah gotske kinematografije, na čelu katere je stala aktivna in nesmrtna firma Hammer Films, z revitalizacijo in mistifikacijo Edgarja Allana Poeja ter njegove mračnjaško romantične literature: Roger Corman se je še posebej izkazal z individualno obarvanimi adaptacijami, v katerih je pilotiral »3-D king« Vincent Price in zaradi katerih se je njegovo ime še dolgo po šestdesetih povezovalo s Poejem (**Pit And The Pendulum**, 1962, **Tales Of Terror**, 1962, **The Raven**, 1963, **The Masque Of Red Death**, 1964 in **Tomb Of Ligeia**, 1965). Tu lahko omenimo tudi prispevek treh evropskih auteurjev, Rogerja Vadima, Federica Fellinija in Louisa Malleja, ki so svoje poglede na horror strnili v omnibusu **Spirits Of The Dead** (1966), sestavljenem iz ekranizacij treh Poejevih zgodb: Vadim se je lotil **Metzgersteina**, v katerem sta Jane in Peter Fonda kot grofica in njen nečak incestuozno razpoložena; Mallejev **William Wilson** nam pokaže Alaina Delona kot razcepljeno osebnost, ki bi si rad priigral Brigitte Bardot; Fellini je posnel **Never Bet The Devil Your Head/Toby Dammit**, zgodbo o zapitem angleškem igralcu (Terence Stamp), ki pride v Rim in v ferrariju leti na fatalni rendez-vous. Vsi trije deli tega omnibusa so funkcionirali kot predstavitvev halucinantnega, z alkoholom prežetega univerzuma Poejeve domišljije;

— prodor horrorja kot takega na mednarodna filmska platna in sodelovanje z neodvisnimi kinematografijami širom po svetu, ki jih je družil žanr - velik odstotek kvalitetnih horrorjev in žanrskih eksperimentov v šestdesetih je nastal v jeziku, ki ni bil angleški. Mehiške filme je v ZDA distribuiral K. Gordon Murray, ravno tako španske, ki so med zvezde B-produkcije lansirale Paula Naschyja; italijanska produkcija je bila strnjena v Mariu Bavi in njegovi »scream-queen« Barbari Steele; bolj kot Japonci sami so postale zanimive njihove eksotične ghost stories, kot npr. **Violated Angels** (Okasaretu Byuakui, 1967) in **The Blind Beast** (Moju, 1968); Nemca F. J. Gottlieb

in Alfred Vohrer sta stilistično predelovala thrillerje Edgarja Wallaca; celo outsiderji kot Brazilijska so takrat postali del internacionalne horror naveze - Brazilijska konkretno s filmom **Esta Noite Encarnarei No Teu Cadaver/Tonight I Will Make Your Corpse Turn Red** (Jose Mojica Martins, 1966); — psihološka globina horrorja kot rezultat razvoja in mednarodnih pogledov na oblike groze in nasilja, ki so se včasih sadistično mešali z erotiko, kar je pripeljalo do uvedbe cenzure za tovrstne filme ali MPAA (Motion Picture Association Of America), despotske in nefleksibilne organizacije, ki še dandanes v ZDA grobo posega v ustvarjalno svobodo filmarjev (tudi tistih izven horror žanra) in njihovih izraznih sredstev; — predapokaliptični sentiment, občutek nelagodnosti, majhnosti in vdanoosti v usodo, paranoična obsedenost s propadom civilizacije, ki so jih povzročali direktni prenosi »v živo«, naj-

prej umora predsednika Kennedyja na Elm Streetu leta 1963, potem pa še konstantne grozote iz Vietnoma, ki so mlade filmarje, še bolj pa gledalce, spremenile v cinike, ki bi prej zaupali monstrumu kot vladini politiki.

Horror obdobje šestdesetih, njegovo vztrajnost, ki jo je nasledil iz petdesetih, entuziazem in nemir lahko strnemo v deset filmov, ki so povzeli njegove glavne značilnosti:

1. Alfred Hitchcock, ki je zaključil petdeseta s klasiko **Psycho**, je hkrati odprl obdobje šestdesetih s filmom **The Birds** iz leta 1963, ki mu je dal apokaliptičen podton v obliki ponorelih ptičev, drugače simbola nedolžnega in svobodnega bitja, ki postanejo oblak uničenja in holokavsta. Scenarij je spisal Evan Hunter, bolj znan pod psevdonomom Ed McBain, avtor detektivskih romanov in policijskih zgodb iz 87. policijske postaje. Rod Taylor in Tippi Hedren se presenetljivo realistič-

no borita za golo preživetje s pernato kataklizmo. Minimalistično in udarno, film brez napisa »the end« - Hitchcock je namreč menil, da bi bili ti dve besedi glede na prikazano situacijo popolnoma odveč.

2. **Kwaidan** (Masaki Kobayashi, 1963), zelo dolg film (2 uri 41 min), narejen po literarni predlogi Lafcadija Hearnsa in njegove knjige kratkih japonskih ghost stories, ki predstavljajo arhetipe človeških izkustev, povezanih v nadrealistične vinjete, v katerih forma prevlada nad vsebino in ki predstavljajo kvintesenco japonske fantasy kinematografije. Film je atmosferski omnibus z zelo noir scenografijo, poudarjenim fatalizmom ter z duhovi, fantazmami in tradicijo, s katerimi se spopadajo Renato Mikuni, Michiyo Aratama in Tatsuya Nakadai.

3. **Carnival Of Souls** (Herk Harvey, 1963), nizkopračunski, a zelo prepričljiv nadnaravni thriller o dekletu, ki

po nesreči ostane zaprt v nekakšni zoni somraka, ki se razprostira med življenjem in smrtjo in iz katere poskuša komunicirati s svetovoma, ki se nahajata na obeh straneh tega predpekla. Napetost in mrakobnost ne popustita do konca, ko gledalec še vedno strmi v platno in se čudi, kaj vse se da narediti z velikimi idejami in malo denarja. Takrat namreč še ni bilo Johna Carpenterja ... V filmu igrata Candace Hilligoss in Frances Feist.

4. **The Flesh Eaters** (Jack Curtis, 1964) zakorači globoko v rojevajoči se *splatter movie*, ki se bo popolnoma razvil šele v sedemdesetih, režiser pa z dobro koordiniranim stopnjevanjem ter za tisti čas mojstrskimi *gross-out* specialnimi efekti uspešno zamaskira na trenutke povprečno in šibko zgodbo o norem znanstveniku, ki v epruveti ustvari pošastno amebo nezemeljskih dimenzij, ki po otoku zasleduje brodomca Rito Morley in Byrona Sandersa. Da se definitivno odpira *splatter* obdobje in oživlja magija specialnih efektov, nas prepriča tudi

5. **2000 Maniacs** Herschella Gordona Lewisa, kralja *drive-in*, iz istega leta z zgodbo o dementnem in vigilantskem mestecu Pleasant Valley, ki se vsakih sto let spremeni v krvav masaker turistov kot povračilo za grozote, ki so jih njegovi prebivalci utrpeli med ameriško državljansko vojno. Neverjetno kruti prizori in odsotnost vsake vesti so spravili ta film na črne liste MPAA, Herschella Gordona Lewisa pa na sodišče - film je kljub temu postal takojšnja klasika in kult, poguma in entuziazma, vložnega vanj, pa v horrorju verjetno ne bomo več srečali. Connie Mason, Thomas Wood in Ben Moore svarijo, da film podoživljate na lastno odgovornost.

6. **Blood And Black Lace** (Mario Bava, 1965) je vsekakor vrhunec tega italijanskega horror filmarja, iz filma samega pa v oči bodejo neprikrito sovraštvo do žensk, drzni erotični prizori in dobesedno sadistično naslajanje kamere nad eksplicitnimi umori in naturalističnimi trupli, ob kateri se spotikata Eva Bartok in Cameron Mitchell in ki jih za sabo pušča maskirani serijski morilec. Brez tega filma ne bi bilo ne Daria Argenta ne osemdesetih. Fantastični *soundtrack* Carla Rustichellija je samo še pika na i.

7. **The Tomb Of Ligeia** (Roger Corman, 1965) z Vincentom Pricom v glavni vlogi predstavlja klasiko Cormanovih ekranizacij Edgarja Allana Poeja in enega od viškov hammerjevske sce-

nografije ter ameriške gotske tradicije, splet nekrofilskih čustev, narkomanije in psihotičnih blodenj. Ko Elisabeth Shepherd z zagrobnim glasom zašepeče »I will always be your wife«, se vam lasje postavijo pokonci, žanr pa zažari v svojem polnem sijaju.

8. **Conqueror Worm** (Michael Reeves, 1968) je freska 16. stoletja na angleškem podeželju, obdobje lova na čarovnice, brutalnosti in posledic moralnega razpada človekove duše. Neopazna sta Boris Karloff in Vincent Price, režiser Michael Reeves pa je v boju za čistejši in bolj human svet kmalu po premieri filma umrl zaradi prevelike doze mamil. Filmov, kot je **Conqueror Worm**, zagotovo ne bodo več snemali, to pa zato, ker 20. stoletje njihovega emocionalnega naboja in vizionarstva preprosto ne bi preneslo.

9. **Rosemary's Baby** (Roman Polanski, 1968) predstavlja enega največjih dometov tega poljskega režiserja; film je narejen po romanu Ire Levina in nam pokaže enega najlepših in hkrati najbolj apokaliptičnih prihodov Satana na svet, za katerega poskrbita Mia Farrow in John Cassavetes, v hitchcockovskem občutenju in maniri. Od tega filma dalje je Satan še dostikrat obiskal naš svet, toda Hitchcocka in Polanskega ni bilo zraven, prav tako pa ne fatalizma, ki mu Roman Polanski postavi spomenik z obličjem Mia Farrow.

10. **Night Of The Living Dead** (George A. Romero, 1968), prvi del Romerove trilogije o zombijih je končal šestdeseta in prenesel klavstrofobično tradicijo horrorja v sedemdeseta. Romero je šestdeseta strnil v en sam film in v metafori o živih mrličih, ki blodijo po zemlji, ker v peklju ni več prostora zanje, zrisal občutke in emocionalno stanje tega obdobja, zrisal popoln portret uničujoče civilizacije in politike. Film postavi pekel v njegovo naravno okolje, na zemljo, tja, kjer je vedno bil - Pitsburg pa postane njegovo novo ime. Douane Jones, Karl Hardman in Marilyn Eastman spoznajo, da zombija ustaviš tako, da mu s strelom v glavo zbriseš spomin.

Ce so petdeseta horror žanr še zibala, so ga šestdeseta postavila na noge in ga v desetih korakih naučila ustvarjati filmske legende. In verjetno bodo šestdeseta ostala najlepša leta njegovega življenja.

MAX MODIC

PRIHODNIJČ:
KDO NAS JE STRAŠIL V SEDEMDESETIH?

PTIČI (THE BIRDS), ALFRED HITCHCOCK, 1963

